

בין "כפרה" ל"טהרה" ובין "סליחה" ל"מחילה" ביום הכיפורים

עיון בפרשת השבוע על פי "התורה והמצוה" למלבי"ם

עונותי מחה. יכבוש עונותינו. כבסני מעוני ומחטאתי טהרני. וכיזא בו, וכל לשון יש לו סגולות פרטיות ונבדל מזולתו כמ"ש בכ"א במקומו. וגדר פעל סלח הוא שמעביר העון מן המציאות לגמרי כאילו לא היה במציאות כלל. וזה הברדלו מיתר לשונות. למשל כשאומר העברתי מעליך עונך יש להענין מציאות בפ"ע רק שמעבירו מן האדם. נושא עון. העון נמצא רק ה' נושאהו וסובלו. וכן כובש עון. וכשאמר תם עונך היה לו עכ"פ במציאות בעבר. אבל העון שנסלח לא היה בעולם כלל. וע"כ לא תמצא פעל סליחה רק אצל ה' לא מאדם לאדם. כי האדם הגם שעובר על פשע ונושא פשע, לא יוכל לסלוח. שהוא שישב דבר שהיה במציאות כאלו לא היה כלל.

12. ספר הכרמל שורש "סלח"

סלח. על מחילת העון יבאו כמה לשונות כמו: "ה' יסלח לה", "ונכפר להם הדם", "נושא עון" "עובר על פשע" "תם עונך" "נרצה עונה", "עונותי מחה", "יכבוש עונותינו", "כבסני מעוני", מחטאתי טהרני", וכדומה, ולכל לשון יש לו סגולה פרטית ונבדל מזולתו בכונה מיוחדת לפי הענין; וגדר פעל סלח הוא שמעביר העון מן המציאות לגמרי כמו לא היה במציאות כלל מעולם; ובה נבדל מיתר הלשונות כי כשאומר למשל "העברתי מעליך עונך" יש להענין מציאות בפני עצמו רק שמעבירו מן האדם, "נושא עון" העון נמצא רק שהקב"ה סובלו ונשאהו, וכן "כובש עון" הקב"ה כבשו, "תם עונך" היה לעון עכ"פ מציאות בעבר; אבל העון והחטא הנסלח עשאו כאלו לא היה במציאות מעולם כלל; וע"כ לא נמצא "סליחה בשום מקום בתנ"ך רק אצל ה' לא מאדם לאדם, כמו "כי עמך הסליחה" הסליחה לא תמצא רק אצל ה' כי האדם לאדם הגם שעובר על פשע ונושא עון לא יוכל לסלוח שאין האדם יכול על זה להשיב דבר שהיה כאלו לא היה, רק הקב"ה יוכל עשות זאת לבדו.

13. ספר הכרמל פועל "מחילה"

מחילה. ההבדל שבין מחילה ובין מערה הוא ש"מחילה" מציין חלל עשוי בידי אדם בעפר רך, ואינו למשגב רק לטמון שלא יתראה הרוצה לטמון שם; - ו"מערה" הוא בטבע ורובם בצורים וחזקים למשגב.

הנגזר ממנו שמורה על הכיסוי ומציין שמכסה העון לבל יתראה (אבל לא הוסר עוד לגמרי).

7. מלבי"ם התורה והמצוה ויקרא ט"ז, י"ג

וכי יטהר הזב. מצאנו לשון טהרה על הפסק הלכלוך והדבר הטמא מצד עצמו.

8. ספר הכרמל שורש "טהר"

טהר. לשון טהרה בא לפעמים על הפסק הלכלוך ודבר הטמא מצד עצמו כמו "וישב בשרך לך וטהר", ר"ל שתפסוק הצרעת, "וכי יטהר הזב מזבו".

9. מלבי"ם התורה והמצוה ויקרא ט"ז, ט"ז

וכפר על הקדש מטומאת ב"י, כבר בארנו (סדר ויקרא סי' ש"ז וסדר שמיני סי' ק"י) שיש שני מיני טומאות. טומאת הגויה שהוא הפך הטהרה. וטומאת המעשים שהוא הפך הקדושה. וכאשר נבקר בכל המקרא לא נמצא שייחס אל כלל הכנסיי טומאה ממין הראשון. רק טומאה שהוא הפך הקדושה. שהוא שיתטמאו ע"י מעשים מגועלים. או טומאת הקדש עצמו ר"ל שייטמאו את המשכן והמקדש. וכשנדרק הענינים שבעבורם ייחס טומאה אל כלל הכנסיי הם רק עכו"ם וג"ע ושי"ד. ... אבל על שאר עבירות לא נמצא שידבר לשון טומאה על כלל הכנסיי.

10. איילת השחר ל"ח, שני

מחילת העון ידובר בלשונות הרבה, ויש הברדל בין לשון סליחה לבין יתר הלשונות. שלשון סליחה מורה שמעביר החטא כאילו לא היה במציאות כלל. מה שאין כן בלשונות מעביר עון עדיין ישנו במק"א. וכן נושא עון ה' נושא. תם עונך ה' לו מציאות בזמן עבר. אבל העון הנסלח דומה כאילו לא היה לו מציאות כלל. ולכן לא נמצא מקום סליחה מאדם לאדם, כי אין האדם יכול ע"ז לעשות דבר שהיה כאילו לא היה.

11. מלבי"ם התורה והמצוה ויקרא ד', כ"ז

ונסלח לו. מחילת העון ידובר בכמה לשונות. ה' יסלח לה. ונכפר להם הדם. כי לא ישא לפשעכם. ונקה האיש מעון. עובר על פשע, העברתי מעליך עונך, תם עונך. נרצה עונה.

1. ויקרא ט"ז, ל

כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל זוטאתיכם לפני יהוה תטהרו:

2. יומא פ"ה, ב'

עבירות שבין אדם למקום יום הכפורים מכפר עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חבירו דרש רבי אלעזר בן עזריה מכל הטאתיכם לפני ה' תטהרו עבירות שבין אדם למקום יום הכפורים מכפר עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חבירו.

3. רמב"ם הל' תשובה ב', י'

אסור לאדם להיות אכזרי ולא יתפיים אלא יהא נוח לרצות וקשה לכעוס ובשעה שמבקש ממנו החוטא למחול מוחל בלב שלם ובנפש הפיצה ואפילו הצר לו וחטא לו הרבה לא יקום ולא יטור וזהו דרכם של זרע ישראל ולבם הנכון אבל העובדי כוכבים ערלי לב אינן כן אלא ועברתן שמרה נצח וכן הוא אומר על הגבועונים לפי שלא מחלו ולא נתפיים והגבועונים לא מבני ישראל המה:

4. רס"י בראשית ל"ג, כ"א

אכפרה פניו - ... ונראה צעניי שכל כפרה שאכל עון וחטא ואכל פנים כולן לשון קנוח והעברה הן.

5. איילת השחר ל"ח, שני"א; שני"ז

שנא. פעל כפר לראב"ע גזרתו משם כופר המורה פדיון ולחז"ל הוא מענין נקיות. ... שנו. הכפרה נקשרת עם בכופר שנותנים, אבל הסליחה נקשרת עם הסולח עצמו. ובכל זאת במקום שבא סליחה בנפעל ואחריו מיל לי, לבם, ונסלח לו - הוא תמיד על ידי כפרה ומחיר קודם לו.

6. ספר הכרמל שורש "כפר"

כפר. פעל כפר יש אומרים שהוא נגזר משם כופר ופדיון, וי"א שהוא מענין נקיות, או מלשון כיסוי ומשתתף עם שם "כפרות"